

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՑ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 9

15 Օգոստոս 1894

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատրիարքական Թիվ 20

1894

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՀԵՐՔՈՒԼԱՆՈՒՄ — Ն. Մ. Վ. ԱճԷԴՆԱՆ:
2. GRAPHOLOGIE — Յ. ՈՒՏԷՆՆԱՆ:
3. ԱՆԾԱՆՈԹԻՆ ԽՆԴԻՐՆ — Ս. Վ. ՆԱԿԱՐԷԼԷՆԱՆ:
4. ՏԻՈՒ ՄՐ ԵՐԱՐԿՆ — Ս. Վ. Ն.
5. ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆԻՔԱՅԻ. — ՅՈՎՀ. Վ. ԱՔԷԼԷՆԱՆ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Հինգերորդ Տարի

թ.ի. Ծ

15 Օգոստոս 1894

ՀԵՐՔՈՒԼԱՆՈՒՄ

ԵԻ

ԲՈՄԲԷԻ ՔԱՂԱՔՔ

Հռոմեական Քաղաքակրթութեան

Տեսարան մը

Շարայարութիւն (*)

Դ

Սինիօր Ճէննարօ. — 1858 տարւոյ ժայթքման նկարագրութիւնն. —
Վէտուփօի Դիտարանն. — Հրափրփրային Հեղեղաց ընթացքն. — Ժողովրդ-
դական բարեպաշտութիւն. — Ռէզինաի որդն:

Անտարակոյս Պատկերի ընթերցողք պիտի դարձանան թէ
ինչո՞ւ համար մինչեւ ցայժմ պատահած ժայթքմանց իւրաքան-
չիւրին վրայ փոքր ի չատէ խօսելէն, եւ զանոնք համառօտիւ յի-
շատակելէ յետոյ, դարձեալ 1858 տարւոյ ժայթքումը նկարա-

(*) Տե՛ս Պատկեր Ե. Տարի Եւն 7.

զրկու կը վերադառնամ: Նախ հարկ կը համարիմ ծանուցանել ազնիւ ընթերցողաց թէ՝ համառօտութեան սիրոյն համար չուզեցի ամեն ժայթքմանց պատմութիւնը մի առ մի ընդերկար նկարագրել. որ ոչ միայն անօգուտ, այլեւ տաղտկալի պիտի լինէր, զոր փտիաքողք կրնան ուսումնասիրել Սթօքքմանի գիտնոյ եռահատոր Երկրախօսութեան մէջ: Երկրորդ ինձ այնպէս թուեցաւ թէ, ընթերցողաց հաճելի եւ օգտակար պիտի լինէր եթէ Մօնտէնիէօր Շրվալիէի հրատարակած մատենին այս գլուխը ամբողջապէս թարգմանէի: Ուստի յուսամ թէ ընթերցողաց վճիռն իմ ակնկալութիւնս պիտի հաստատէ:

Անշնչէն յառաջ Վէսուվիօի ժայթքմանց պատմութիւնը կարդացեր էի, զոր Նէպօլեոնի գիտնոյ ընկերութիւն մը զըրած էր գիտական համաժողովոյն համար, որ գումարեցաւ ի Նաբօլի յամիս 1845: Այս պատմութեան մէջ, որոյ վրայ համառօտ քաղուած մը տուի նախորդ էջերուն մէջ, ի Վէսուվիօ ելնելու համար ընտիր պատրաստութիւն մը գտած էի, զոր հետեւեալ օրն ընել կը մտադրէի: Իմ քունս մտաց զբաղմունքէն զգածուեցաւ: Բոլոր գիշերն կ'երազէի իբրեւ թէ, հրադիւին վառարանին մէջն իջած ըլլալով, յանկարծական ժայթքումէ մը ըմբռնեալ էի: Բոցերէ չրջապատեալ, ծծմբային ծուխերէ հեղձամղձուկ, կիզիչ քարանց անձրեւէ մը վերաւորեալ, յախուռն կ'ընթանայի, եւ մը փնտռելով, երբ հրափրիւրոյ հեղեղ մը իմ դարձս խափանեց: Արդէն հրեղէն հեղեղն ինձ համնելու պրայ էր. բայց ժայթքում մը զիս երկու հազարամէդր բարձր յօդս նետեց, առանց ինձ մնաս մը տալու: Ո՛վ զարմանուցս, թեւեր ունէի, եւ, բոլորովին օդային էակ մը դարձած, իմ հայեցումքըս, առանց վտանգի, ահագնաբերան անդունդին խորերը կը գարձունէի, աչացս առջեւ ունեցած տեսեան անչափ վստմութենէն յափշտակեալ: Այս երեւոյթը մանր ուսումնասիրել կը մտադրէի, զոր ոչ ոք մինչեւ ցայժմ կարողացած էր ընել, եւ իմ գիւտերուս նորութեամբն եւ կարեւորութեամբն գիտական աշխարհը տալեցունել կը պատրաստուէի, երբ պանդոկին սպասաւորն, գիս արթնցունելով, յանկարծ երկրի վրայ դարձուց:»

«Ժամն առաւօտեան երկուքն էր: Մեր մեկնելուն համար որոշեալ ժամն, որպէս զի, որչափ հնար էր, կարենայինք առաւօտեան զովը վայելել: Աւելորդ չեմ համարիր զբօսաշրջիկները յորդորել, որպէս զի իմ օրինակիս հետեւին, եւ լերան ելքը, նոյն

խակ ձմեռուան մէջ, արեւուն ճառագայթից ներքեւ ընելէ զգուշանալու Քանդի դադաթնային կոնաձեւն այնքան սեպացեալ է, եւ անոր կ'ընկն այնքան դժուարին, զի անհնարին է այս մարմնամարզը մինչեւ ցլախճան ընել՝ առանց պատճառելու, ջրաց շարժմամբն միայն, մարմնոյ ջերմութեան մեծ աճում մը, եւ, հետեւաբար, առատ քրախնք մը, որ, հրաբլխին լեռնազաշտին վրայ շնչող ցուրտ հողմոց պատճառաւ, ամեն եղանակի մէջ կարի վտանգաւոր է»

Մեր առաջնորդն ձէննարօ վարը մեզ կը սպասէր, ձէննարօ ճշմարիտ նէպայօսեցի մը, զրեթէ Յոյն մի է. թէթեւ, անհոգ, շատախօս, անապարծ, իւր ժամերուն բանաստեղծ, անպաշտ, դիւրահաւան, արուեստագէտ, վառվռուն եւ միանգամայն երկչոտ: Ծնեալ ի Րէզինա, երկրաշարժի ցնցումներէն որորուած էր, եւ, եթէ իրեն հաւատամք, իւր մկրտութիւնն 1822 տարւոյ հրաբլխային ժայթքմանց թնդիւններովն հռչակուած էր, որ ժայթքմունք իւր որրոցին վրայ, իբրեւ նշաշաքար, հրախրիւրոյ հազարաւոր ուղմեր տեղացուցած էին. իւր մանկութեան առաջին տարիներուն Վէսուվիօի ամեն դարաւանդաց վրայ ընթանալով՝ ժամանակ անցուցած էր, օտարականաց ծախելու համար հանածոյք ժողովելու զբաղելով: Քափուչեան Հայր մը, որ ամեն շաբաթ այն գիւղն կու գար՝ ողորմութիւն ժողովելու համար, անտի անցած ժամանակներն անոր կարդալ սորվեցուցած էր: Այսպիսի բաւական եւ շատ իսկ եղած էր զձէննարօ գիտնոց կարգն դասելու համար: Իւր նորածին արժանիքն զինքը կոչած էր Վէսուվիօի Դիտարանն՝ իբրեւ սրահի սպասաւոր, եւ ձէննարօ այս համեստ պաշտօնը ստանձնած էր այն ջերմ խնամով, որով պիտի ստանձնէր արքայական համալսարանին մի անպագայ վարդապետն: Բայց օր մը, անխորհուրդ եռանդեան մը առաւելութենէն մղեալ, եւ նոր փորձեր ընելու նպատակաւ, սրահի այս սպասաւորն զխաւոր դործիները խառնակած էր, եւ, առանց ամենեւին կասկածելու, օգերեւութական ճշմարիտ յեղաշրջում մը գործած: Սասանագիրն (Sismographe), անհիմն երկրաշարժէ չփոթեալ, լիբան մի սարսափելի յուզումը ծանուցած էր, եւ գուշակած ամենարուսն երկրաշարժ մը, զոր երբէք Նաբոլիի երկիրն զգացած ըլլայ: Այսպիսի ախուր սպառնալեաց առջեւ՝ Դիտարանին Տեսուչն ամեն տեղ գուժեց եւ ամեն կողմ հեռագրից վերահաս վտանգրի Բարէ, Վէսուվիօ չխտրուցաւ, եւ որպէս միշտ՝ էօր Ժիտարանը հանգիստ հանգիստ Ժիեց, զբոսա-

չընկերութեամբ և օգերեւութեամբ մեծ յուսահատութիւն պատճառելով: Ո՞վ կարող եղած էր Վէսուվեան ողիմպոսի զընթացն այդպիսի պատահար մը բերել: Երբ խարդախութիւնն իմացուեցաւ, ձէննարօ անարգանօք վռնտուեցաւ, եւ այս միայն եղաւ լիբան զգացած յուզումնս:»

«Այս նուաստացուցիչ դիպուածով հանդերձ, մեր առաջնորդըն իւր նախկին պաշտամանէն մեծ կարեւորութիւն մը ստացած էր, եւ ընտանեւար կը խօսէր Վէսուվիօի վրայ՝ իբրեւ իւր մտերիմ բարեկամի, որ, ստոյգ է թէ, փոքր ինչ աղմկիչ, կարի չարաբարոյ, եւ տենդի ենթակայ էր, բայց ի բնէ բարի էր:» Ես զինքը կը ճանչնամ, լաւ կը ճանչնամ, կ'ըսէր իւր ամեն անդունդները պտըտած եմ, իւր դարաւանդները չափած, եւ իւր խառնարաններուն չնչկը մօտէն լսած: Արդ (per bacco) ինքն չար չէ: Տիրամայրն եւ իմ երանելի պաշտպանս Սուրբ ձէննարօ զինքը զսպած են: Եթէ մեք չմեղանչէինք, ինքն անվնաս պիտի կենար. եթէ, Աստուծոյ թոյլ տալով, ինքն կը յուզուի, մեր մեղաց պատճառաւ զմեզ պատժելու համար է: Խեղճ հրաբուհի, զինքը շատ զրպարտած են: Այժմ արուեստական հրաբուհութիւններ միայն կ'ընէ:»

«ձէննարօ ճշմարիտ հիացմամբ մը նոյն ոճով ընդերկար խօսեցաւ, իւր հրաբուհին բարեկաւութիւնները եւ մատուցած ծառայութիւնները զրուատելով: Դուք օտարականքդ, կ'ըսէր ինձ եռանդեամբ, զինքը միայն իբրեւ աւերիչ եւ քանդիչ կը նկատէք, որ անիրաւ է: Կը հաւանիմ թէ, իւր բարկութեան, կամ լաւ եւս պատուհասելու օրերը ունի. բայց այս պատիժներն իսկ մեզ օգտակար են: Արդարեւ քանի մը արտավար երկիր կ'աւերէ. այլ իւր աւաղներն եւ մոխիրքն ամենապատուական պարարտութիւնք են, եւ մեր երկիրներուն մէջ ամենէն առաւել պտղաբերներն նորա շնորհիւն այդպէս են: Լեռան շուրջըն քսան հատ ծաղկեալ եւ բարգաւաճ քաղաքք սփռեալ են, եւ նորա դարաւանդները իրենց մեծ օգտին կը դործածեն: Ահաւասիկ, տեսէք ի ձախն այդ ճանապարհը՝ որ հիւսիսային կողմանէ հրաբուհիը կը շրջապատէ եւ կ'երթայ մինչեւ ի Բոմբէի: Այդ ճանապարհին ձեր աչքովն հետեւեցէք, եւ, ձեր աւերեալ եւ անապատ կարծած այս երկրին վրայ, սքանչացմամբ պիտի տեսնէք իրարու յաջորդող ամենաճոխ աւաններ, որպիսիք են Սան, Շիօրճիօ-ա-Քրէմանօ, Սան-Սէպաութիանօ, Մասսա, Բօլէնա, Թրօքքիա, Սանթա-Անասթաղիա, Սօմմա, Օթթայանօ,

Թօրախնիօ եւ Սան-Բիէթրօ: Մեր առջեւն, հարաւային զառ
ի վայրին վրայ, ահաւասիկ Բօրթիչի, Բէզինա, Թօրրէ—աէլ —
Կրէքօ, Քամաւտօյի, Թօրրէ — տէլլ—Աննունձիաթա, Չիրիլլօ,
Պօքօ—Թրէ—Քազէ եւ Պօքօ—Բէսպէ: Լերան անմեղութեան
վրայ համոզուելու համար ասկէ աւելի ալ ի՞նչ կ'ուզէք: Բաց
աստի, միթէ Նաբօյի վառօգարանն յԱննունձիաթա չհաստա-
տուեցաւ, որ հրաբդիւն կրակներուն եւ հրաբղխային առաջին
ռումբի մը վտանդին ներքեւ կը գտնուի: Սրդ այս, որպէս զուք
սովոր էք զրուցել, նորա բարոյից լաւութեան համար վիշապ-
գիր մը չէ՞»

«Այս վայրկենիս Մատտալէնաի կամուրջէն կ'անցնէինք, որ
Սէպէթօ դեալին վրայ, նորա բերնին մօտ, չինուած է:» Մեր ա-
ռաջնորդն, իւր Քալապրիական զիւարկն հանելով, զինքը թա-
չակնքեց եւ եռանդեամբ ազօթեց: «Ահաւասիկ, ըսաւ ինձ, հը-
րաբդիւն բարկութեան դէմ մեր ճշմարիտ պաշտպանն: Սուրբ
Ճէննարօի այս արձանը, զոր կը տեսնէք, մեր հռչակաւոր ար-
ձանագործն Ֆրանչէսքօ Չէլէպրանօ անցեալ զարուն մէջ, ի
ինդրոյ Հայր Ռօքոսի Դոմինիկեան մեծահամբաւ քարոզչի, քան-
դակած եւ 1777ին տատ զետեղած է: Երանելի եպիսկոպոսն իւր
աջ ձեռքովն կը հրամայէ հրաբդիւն, եւ անոր սահման կը դնէ,
զոր իւր կատաղութիւնք երբեք անցնելու չեն: Եւ արդարեւ,
այն օրէն ի վեր, յորում այս արձանս աստ զետեղեցաւ, Վէսու-
վիօ չհամարձակեցաւ իւր հրաբղխային ռումբերէն եւ ոչ մին
Նաբօյի քաղաքին վրայ արձակել:»

«Սինիօր Ճէննարօ, ըսի իրեն, որովհետեւ 1858ին զուք Վէ-
սուվիօի Դիտարանն էիք, ուստի այդ յիշատակութեան արժանի
ժայթքման արկածներէն մի քանին մեզ պատմեցէք:»

«Այս կարեւոր նիւթիս վրայ ոչ ոք ինձմէ լաւ, կրկնեց յո-
խորտաբար, կրնայ ձեզ տեղեկութիւն տալ: 1855 տարւոյ ժայթ-
քումէն ի վեր՝ լեռն երբեք հանդարտութեան վայրկեան մը ու-
նեցած չէր: Երբեմն զազաթն յաճախ բոցեր կ'արձակէր, երբե-
մէն յանդուռս իւր խորունկ կը մտնէր: Վասն որոյ մեք աներկ-
բայ էինք թէ, իւր սովորական հանդարտութիւնը ստացած չէր,
երբ, Մայիս ամսոյ 24ին, Դիտարանին Սասանագիր գործին,
գետնին ներքին չարժմանց զեկուցիչն, նախ վարէն գէպ ի վեր
թեթեւ ցնցում մը նշանակեց, ապա հորիզոնական տատանում-
ներ: Այս գործին արտաքոյ կարգի զգայուն է. քանզի Բէզինաի
եւ Նօվէլլաի բնակիչք ամենեւին բան մը չէին զգացած: Իսկ

ես այլ նշաններ նշմարած էի, զորս մեր գիտնականք կ'արհամարհեն, բայց որք, հակառակ իրենց ծաղրածութեանց, նուազ ստոյգ չեն: Փոքրիկ միջատներու բազմութիւն մը, զորս մեք Բօչինէլլա (Coccinella) կը կոչեմք, Վէսուվիօի ամեն դարաւանդաց վրայ թափած էր, եւ մեր գիւղացիներն յայդմ երկնից մի աղղեցութիւնը եւ մօտաւոր ժայթքման մի նշանակը նշմարած էին: Արդարեւ, նոյն ամսոյ 27ին նոր սասանումէ մը յետոյ, զոր Դիտարանին գործիքն միայն զգացին, կոնաձիւն, առանց մեծ չաչիւնի, դէպ ի իւր մէջ տեղն ճեղքեցաւ Գաղափայտ Բերանոյ կամ Բալիէլի Բերանոյ ուղղութեամբն, որ այսպէս կը կոչուի այդ դժբաղդ Գաղղիացուոյ անուամբն, որ 1820 թուականին Յունուար ամսոյ 20ին անդր ինք գինք գահավէժ բրաւ. փոքր ինչ յետոյ կոնաձիւն պատառեցաւ դէպ ի հիւսիսային կողմն, 1855 տարւոյ ժայթքման բացած ծերպերուն մօտ:»

«Առաջին պատառումէն կարճատեւ հուր մը ելաւ, որոյ լոյծ հեղեղներն Ձիոյ — Գաւիթն հօսելով անդ պնդացան. այս պատառումին վրայ եւ ոչ մի կոնաձիւն գոյացաւ, եւ հրափրփրոյ հոսանքներէն յետոյ, ջրալից գոլորշեաց միջոցաւ հասարակ աղի մեծ քանակութիւն մի սփռեց, որոյ բիւրեղքն լերան վրայ ձեան երեւոյթը ունէին: Միւս բերնէն, Մայիս ամսոյ 27ին մինչեւ ց29, չորս փոքր կոնաձիւնք ելան, յորոց հրափրփրոյ հեղեղ մը սկսաւ հօսել, որ ամեն խորերը կը լեցունէր, եւ դեանոյ ամեն անհարթութիւնները կը հաւասարէր: Փոքր ինչ ի խոնարհ երրորդ բերան մը բացուեցաւ, որ եւ ինքն միայն հալած նիւթերն արտաքսել սկսաւ, մինչ միւս պատառումքն խուլ մանչիւններ կ'արձակէին:»

«Մայիսի 30ին, կոնաձիւն հրաքորոք կողին վրայ, նորա խարսխին մօտ, չորս նոր բերաններ նշմարեցան Դիտարանէն, որք հրափրփրոյ հեղեղներ ժայթքեցին: Դիտարանին տեսուչ Բալմէրի գիտնականին հետ փութով անդը գնացի, այդ եղաւ կան լնթացք ունեցող հեղեղները մօտէն զննելու դիտաւորութեամբ, քանզի նոյա նիւթն կարի լոյծ էր եւ գեանէն տնքան հանդարտ կ'եղնէին դի, հանդարտ աղբիւր մը կը թուէր: Այն ինչ անդր հատած էինք, եւ ահա իրաց տեսարանն յանկարծ փոխուեցաւ: Բերաններն հրաշէկ սպիտակ զանգուածներ արձակեցին յօղս, եւ անդ, քսան վայրկեանի մէջ, չորս այլ փոքր կոնաձիւնք գոյացան, որք սկսան որոտալ, եւ մինչեւ ցերեկոյ հուր ժայթքեցին: Նոցա որոտմանց լերան գաղաթն բարձրէն ա-

առել խուլ մանչիւններով կը պատառնանէր: Բորրոքեալ նիւթերն մեռած գետինները ողողելէն յետոյ, այսինքն զսնոնք, զորս նախկին ժայթքմանց քարացեալ հեղեղքն կը ծածկէին, ճոխ մշակութեամբ ուռնացեալ կենդանի գիտիներու վրայ եւս արշաւեցին, եւ ապա ի Մեծ—Փոսն թափեցան: Ահաւոր հեղեղատ մի է այս, որ լերան բարձունքէն, նորա մի հրուանդան կամ դարանդը չըջապատելով, կ'իջնէ. թէպէտեւ 1631, 1696, 1767, 1839 տարիներուն եւ այլ հետագայ բազմաթիւ ժայթքմանց հոյ հեղեղներուն ընդունարան եղած էր, սակայն դեռ մարդու գիտոյն պտոյտ պատճառելու չափ խորութիւն ունէր: Զարմացմամբ տեսնուեցաւ զի, քիչ օրուան մէջ, այդ փոսն ըստ մեծ մասին լեցուած էր: Այս հեղեղատը եւ լաւ գիտէի. քանզի իմ երիտասարդութեանս մեծ մասը անդ անցուցած եմ, հրափրփրոց մէջ կրային մագնէսատու (Magnésifères) քարեր վնասելու զրաղելով, յորոց մեր արուեստագործ, մանեակները, եւ ապարանջանները զարգարելու համար, Քամմէօ (Camméo) կը շինեն. կը փնտռէի անդ նաեւ, եւ երբեմն յաջողութեամբ, նախաքար եւ Վէրուլլիօի այլ պատուական տիւնքեր: Այժմ այս պատուական հանքը լեցուած է»

«Սալվաթօրէի բրոյն միւս կողմէն՝ հրափրփրոց հեղեղներուն ընթացքն նուազ սպառնալից չէր: Այդ բլուրն տասն կամ երկուսասան մէկը բարձրութեամբ հրուանդան մի է՝ մերձակայ դաշտին վրայ բարձրացած, եւ այդ դաշտն՝ կոնաձեւին խարսխէն սկսելով կը ձգի դէպ ի նարօյի: Օրուան առաջին արշալուսին կրնաք դիւրաւ այդ բլուրը առաքի նշմարել. քանզի Դիտարանն եւ Սան—Սալվաթօրէի Մենաստանն այս բնական բարձրաւանդակին վրայ կառուցուած են, որ իւր բարձրութեան պատճառաւ հրափրփրոց հեղեղներէն զերծ է: Բլրոյն հիւսիսային կողմէն հեղեղատ մը կոյ, որ Զիոյ—Գաւթին հետ ուղղակի հաղորդակցութիւն ունի: Անդ, Զիոյ—Գաւթէն ելած հեղեղն՝ Փառաւոնի հեղեղատին մէջ թափեցաւ, ի մեծ սարսափ բնակչաց Մասսաի եւ Սան — Սէպասթիանօի, որոց վրայ կը քալէր»

«Սյապէս, այս այլեւայլ հրաշունչ կեցրոններէ, հրաբլրին սպառնալիքն Սան—Սէպասթիանօի, Սան—Եօրիօի, Բօրթիչիի եւ մանաւանդ Բէզինաի ուղղութիւնը կ'առնուին: Այս ամեն տեղերն սարսափն փութով ի յետին ծայրն հասաւ, մանաւանդ Սան—Վիթի լեռնադաշտին հողատեւարց համար, ուր կ'աւարտի Մեծ—Փոսն, որպէս նաեւ Թիբօնիի բարձանց մշակներուն համար: Ամենքն ի միասին Սանթա—Մարիա—տի—Բու-

լիանօ կոչուած մայր եկեղեցին զիմեցին, որպէս զի պաշտպան սուրբերն թափօրով վտանգին տեղն տարուէին: Այս բարի իղձն իսկոյն ընդունելի եղաւ: Դիտարանին բարձունքէն թափօրը կը տեսնէինք. երկու կարգի բաժնուած անթիւ բաղմութիւն մը, որ Սան—Վիթօի նոր պողոտայէն վեր կ'ելնէր, եւ ճանապարհին երկու կողմն գտնուող շաւիղներուն վրայ յամրաքայլ կը տարածուէր: Կարի հին ժամանակներէ ի վեր Բուլիանօի Տիրամայր անուամբ ճանչցուած Շնորհաց Կուսին մի փոքրիկ արձանը եւ Սրբոյն Ծէննարօի բնական մեծութեամբ շինուած փայտեայ կիսանդրին կը տանէին, զի երկրին մեծ արկածից ժամանակ միշտ այս երկու հզօր պաշտպանքն յօգնութիւն կոչուած են: Քահանայից միաձայն սաղմոսն եւ Լիթանիա մաղթանաց երգն այս պաղատապն ամբոխին սրտին եւ ոգւոյն վրայ զարմանալի ազդեցութիւն մը կը ներգործէին. ամենքն, սարսափէն անցնելով միութարութեան մը, որ երկիւղէ բոլորովին զերծ չէր, շնորհակալ կ'ըլլային, կը պաղատէին, կ'ողբային այնպիսի սրտաճմիկ խօսքերով, որոց շեշտն այս տարբեր զգացումները կը կրկնէր: Հին ատենուան անսահման հաւատքն եւ կրօնական արտայայտութիւնքն, որք նորա բնական հետեւանքն են, Սան —Վիթօի լեռնադաշտին վրայ աղաղակօք, արտասուօք եւ հեծեծանօք կը յայտնուէին. ապա դարձեալ ամբոխն սկսաւ ողբալ, աղօթել եւ շնորհակալ ըլլալ: Այս արտայայտութեանց՝ խոր լռութիւն մը յաջորդեց այն վայրկեանին, յորում հանդիսապէս կ'երգմանցունէին լեռան զեւր ժողովուրդն այս ամեն բարեպաշտական արարողութեամբ չչատացաւ, եւ, կրօնական ջերմ եռանդեամբ մը, զոր անհնար է խօսքով նկարագրել, ուղեց վտանգին տեղն պահել զՏիրամայր եւ զՍուրբ Ծէննարօ, մեծ աղաղակաւ պատուհասին դադրիլը խնդրելով: Ուստի կղերն հաւանեցաւ Սան—Վիթօի մատրան մէջ թողուլ Սրբոյն Ծէննարօի Կիսանդրին, եւ Տիրամօր փոքրիկ արձանը ժողովրդապետական եկեղեցին տարաւ:»

Հետեւեալ օրն, որ Յունիս ամսոյ առաջին օրն էր, հրոյ հեղեղներն ամեն կողմէ յառաջացան, եւս քան զեւս մերձակայ երկիրները ուղղել սպառնալով. եւ կ'ըսուէր իսկ թէ Օթթա—խանօի կողմէն նոր բերաններ բացուած էին, եւ թէ զլիւսւոր վառարանն հարիւր ոտք խորացած էր: Աստ՝ նախընթաց օրերուն հեղեղներն, մակերեւութին վրայ պատենի պէս պնդացած եւ հրափոփոյ հոսմամբ ներքինն զատարկացած ըլլալով, բորբեալ նիւթերով վերստին կը լեցուէին եւ երկիւղալից ժրու-

Թիւն մը կը ստանային. անդ՝ հրաշէկ հոտանքն նախորդ քարացեալ հոտանաց մնացորդները կը ծածկէին. այլուր՝ հուրն իրենն նոր ճանապարհներ կը բանար. Ուստի պատերազմն քսան կէտի վրայ ի միասին կը սկսէր, եւ հրեղէն պատուհասն դաշտերու, արտերու եւ հունձքերու վրայ կ'արշաւէր, եւ Դիտարանին նոր ճանապարհը շատ կէտերու վրայ կ'ընդմիջէր. երբ հոյ հեղեղն ծառ մը կը չըջապատէր, շատ չանցած կեղեւն կը ճայթէր, կը պայթէր, եւ ծխոյ քանի մը նուրբ գծեր կ'արձակէր. ապա տերեւներն կը թառամէին եւ փոքր ինչ յետոյ կը ցամաքէին. Ամենէն աւելի դալարագեղ ծառն, քանի մը վայրկեանի մէջ, հրափրիւրոյ ջերմութենէն կիսաապառ, մնած եւ չորցած կոճղ մը գործած էր. Տիստրանն, մանաւանդ զիշեր ատեն, հըրաշալի էր. Մեր Սալվաթօրէի բլրոյն դադաթէն կը տեսնէինք հրեղէն գծերը վառեալ գոյներով տարածուիլ զիշերային ստուերէն մէջ, մօտ գտնուող ամեն առարկայից վրայ, փուռէ մը ելնող բոցերու պէս, կարմրագոյն նշոյլներ արձակելով. մերթ ընդ մերթ մեծ վառարանն բոցերու եւ բորբոքեալ ուռմբերու սիւն մը կը ժայթքէր, եւ տխուր լոյս մը բոլոր երկիրը վայրկեան մը կը լուսաւորէր. Քանի մը տեղեր հրափրիւրն բաւական բարձրութենէ մը վար վիժելով, կը թուէր թէ՝ հրեղէն թանձրակոյտ ջրվէժ մը յամր յամր վար կը թափէր. Այս ամենուն վրայ աւելցուցէք հողատեսարց աղաղակները, անէծքները, ազօթքները, հեծեծանքը, որք իրենց արտերուն աւերիլը կը տեսնէին, եւ այս վսեմ եւ միանգամայն ահագին տեսարանին նկատմամբ կրնաք գաղափար մը ունենալ»

«Այն այս զիշեր սրտաշարժ դիպուած մը պատահեցաւ. Կ'ուզեմ զայն ձեզ պատմել՝ նէպոլսեցւոյ եղբայրսիրութեան եռանդը եւ անձնութիւնը գործով մը ձեզ ցույնելու համար. վասն զի դուք Գաղղիացիքդ դիւրաւ կը կարծէք թէ՝ այս վսեմ տաքթիւնութիւնն ձեզ միայն սեպհական է. Որք տղայ մը, որ պէս ատոնցմէ շատեր կը գտնուին ի Րէզինա, նախորդ օրն երկուցեան դէմ ամբոխին հետեւած էր. ոչ այնչափ հրաբուզիւր տեսնելու՝ որչափ քանի մը զրամ (grani) կորդելու համար օտարականներէն, որպէս մեք Վէսուվիօի վրայ սովոր եմք կոչել այն ամենքը, որք, լերան հրաշալիքը աստուի մօտէն տեսնելու համար, Նաբուլիէն կու գան. Այդ որքն ինն եւեթ տարեկան էր, եւ կը կոչուէր Ճիօփաննի Օլիվիէրի. Կէս զիշերէն մինչեւ երկու ժամ յետոյ այսր անդը վազեց. վերջապէս, քալելէ յոգնած եւ

քունէն ծանրացած, Սան—Վիթօի ետեւն, Քօձձօլինօի այդին ողողող հրափրփրոյ հոսանքէն կարի հեռուն քնայաւ։ Ոչ ոք այլ եւս անոր միտ զրաւ։ Բայց շատ չանցաւ դարձուրանաց աղաղակ մը լսուեցաւ, որ հրեղէն լեզուի մը չըջապատած մի կէտէն կու գար, որոյ հրաբորբոք ծփանքն եւս քան զեւս կը սեղմուէին նեղ միջոցի մը շուրջն, որ մինչեւ ցայն վայր զերծ մընացած էր։ Փոքրիկ որբին աղաղակն էր, որ, իւր վրայ արշաւող հրափրփրոյ ջերմութենէն արթնցած, այդ անծայր խարոյկէն ելնելու համար եւ ոչ մի հնար կօ գտնէր, որ աստ՝ բարբոքեալ եւ լուսանշոյլ, անդ՝ ի մակերեւոյթն սեւացեալ, բայց իւր կեղեւին ներքեւ կիղիչ էր։ Ամեն կողմէ ընթացող բազմութիւնն հեռուէն, բարձրաձայն ուխտեր կ'ընէր թշուառ մանկան փրկութեան համար։ Բայց ոչ ոք առաւել շարժեցաւ խեղճ մանուկը սպառնացող վերահաս վտանդէն, որչափ կտրիճ քաղաքացի մը, իմ մի ազգականս, Բառքուալէ Բաշիֆիքօ անուամբ, որ Բէզինա գտնառտիկն օգնական երգուեալ գտտաւորի եւ քաղաքային պահապան զինուորաց հրամանատարն էր։ Երբ տեսան զինքը՝ զի մանուկը փրկելու կը պատրաստուէր, բազմութեան մէջէն շատեր կ'աղաղակէին թէ, անխուսափելի մահուան մը կը դիմէր։ Այլք՝ իւր ըրածը ապուշ յանգստութիւն կը կոչէին։ միւս այլք զինքը հրոյ զօրութեան եւ բնութեան անսեղեակ յիմար մը կը համարէին։ Քաջասիրտ մարդն այս բնորոշոյն աղաղակներէն չվհատեցաւ։ առաւել անձկալից թշուառ որբին փրկութեան, քան թէ իւր կենաց համար, անպարտելի քաջութեամբ մը կը յառաջանայ կիղիչ կեղեւներուն վրայ, որոց անհնարին ջերմութիւնն իւր կոշիկները կ'այրէ, կը տոչորէ եւ ի մոխիր կը դարձունէ։ Սրտասարտի բազմութեան մէջ խոր լռութիւն մը կը տիրէր, եւ հրոյ ճարակ եզող այգիներուն բարունակաց ճարճատելն կը լսուէր, մինչ փոքրիկ ճիւղանիւ, գամ քան շղամ հրեղէն չլթայէն իւր կզզեկին վրայ ամփոփեալ, ծունր դրած՝ իւր պարանոցէն կախուած Աստուածամօր պղնձեայ պատկերը եւ ռանդեամբ կը համբուէր։ Սակայն Բառքուալէ հեղեղին կեղեւին վրայ յամրաքայլ կը յառաջանայր, ամեն քայլափոխին, հրափրփրոյ լռութեան եւ անհնարին ջերմութեան պատճառաւ կենալու ստիպուելով։ Ականատեսքն տարաւիմամբ իրարու կը հարցունէին թէ, չըլլայ թէ հրեղէն հեղեղին մէջ մինչեւ կէս մէջքն ընկղմէր, որ այդ տեղ ոչ սկսաւ ոտք թանձր էր, եւ բազմութեան աչաց առջեւ կենդանի ջահի պէս այրէր։ Վերջա-

պէս կղզեկին վրայ կը հասնի, համրացեալ եւ գրեթէ նուազ-
եալ մանուկը իւր բազկից մէջ կը գրկէ, եւ զայն իւր կրծոց
վրայ կը պնդէ: Բայց ո՞հ, դարձն, այդ անգին բնութեմբ, առաւել
դժուար եւ առաւել վտանգաւոր էր, եւ Բաշիֆիքօ, երբ կը ըզ-
գայր թէ հրափրփուրն իւր տոչորեալ եւ արիւնաթաթաւ ոտից
ներքեւ տեղի կու տար, պաղ քրտինքով մը կը թրջէր: Ո՛վ եր-
ջանկութեանս, երկուքն ալ այլեւս վտանգէ դուրս են: Կեցցէ՛
ամենասուրբն Մարիամ (Evviva Maria Santissima): Բազմու-
թիւնն հիացմամբ կը յուզուի, խելացնոր կը ծափահարէ, կը զը-
րուատէ, եւ այդ անմեղ մանկան փրկիչը, իրեւ զիւցազն մը,
տանիւ կ'ուզէ: Սակայն ոչինչ անշափ քաղցր եղաւ Բասքուա-
լէի սրտին, որչափ գրկախառն համբոյրն անոր, զոր ինքն ճշ-
մարիտ կորստենէ մը ազատած էր: Համբուրից միջոցին իւր
ձեռքին վրայ կաթած հրախտազէտ արտասուաց մի ջերմ կա-
թին զինքը մեծապէս վարձատրած էր, իւր կեանքը յօգուտ
ընկերին քրիստոնէաբար զոհելուն համար. զո՞ւ մը, զոր ինքն
այնքան ազնուութեամբ եւ պարզութեամբ ըրած էր: Այն օրէն
ետեւ այդ որքն հայր մը ունէր, այսինքն իւր ազատարարը»

(Շարայարութիւն)

Ներսէս Մ. Վ. Աճեմեան

GRAPHOLOGIE (1)

Առ. Պ. Էֆ. Ռ.

Ի՞նչ կը նշանակէ graphologie կոչուածը: Graphologieն
մարդկը իրենց գրութենէն ճանչնալու գիտութիւնն է: — Այս
բառը ստեղծած է Abbé Michon քսաներեք տարի առաջ եւ ա-
ռաջինն նկատ է Littré զոր բառգրքի մէջ անցուցած է:

Այս գիտութիւնը՝ որ գլխաւորաբար գիտողութեան եւ պատ-

(1) Graphologie բառը ֆրանսոսալ եւ ոչ մի բառագրքի
մէջ գտնելով կը սիրենք զայն գրաբանութիւն, գրախօսութիւն
կամ գրչագիտութիւն, գրչախօսութիւն թարգմանել:

ձառաքանութեան վրայ հիմնուած է՝ նոր բան մը չէ՝ Ասկէ զը-
րեթէ աւելի երեք դար առաջ Շէյքսպիրը կը գոչէր. «Տուէք ինձ
կնոջ մը գրութիւնը, եւ ըսեմ ձեզի իւր բնաւորութիւնն ու
յատկութիւնը», եւ կարծեմ թէ ֆրանսերէն լեզուն բաւական
ուսումնասիրողի մը անձանթ չէ հետեւեալ բացատրութիւնը.
«Il ne met pas les points sur les i» որ ասկէ դեռ քիչ ժա-
մանակ առաջ շատ կը գործածուէր եւ որով կ'ուզէին հասկը-
ցնել մէկու մ'անհոգութիւնը կամ ծուլութիւնը. միթէ այս ա-
մէնը բոլորովին զուտ եւ բուն իսկ graphologieն չէ:

Առաջին անգամն ըլլալով 1622ին Պոլոնիացի Ուսուցիչ մը՝
Camillo Baldo անուն՝ յղացաւ այս գիտութիւնը. յետոյ Mo-
reau de la Sarthe, Ուսուցիչ Բարիզու բժշկական Համալսա-
րանին, նիւթիս տուաւ գիտական ձեւ մը. իսկ գրչախօսութեան
հօր կամ հիմնադրի փառաց ու պատուոյն իրաւամբ արժանացած
է Abbé Michon. այս համայնագէտ գլուխը (1), որ ծնած է 'ի
Corrèze 1806ին եւ վախճանած 1881ին, գրած է Système եւ
Méthode անուն երկու աշխատութիւնքն՝ որ գիտութեան հո-
գին կը բովանդակեն. իսկ այժմու գրչախօսներու գլուխը եւ
Abbé Michonի շարունակողն է Ռուանցի Crépieux—Jamien,
որ 'ի մէջ այլոց, գրած է L'Ecriture et le caractère եւ որոյ
բոլոր գրուածք գերմաներենի եւ հոլանտերենի թարգմանուած են:

Ահա այս անձնաւորութեանց չնորհիւ գրչախօսութիւնն հըս-
կայաքայլ յառաջ դնացած եւ այս օր արտածական (deductif)
կարգի գիտութեանց մէջ նշանաւոր տեղ մը զբաւած է:

Եւ ահա ինչ որ գրած է երբեմն յայտ մասի Ճինեվրացի
մեծանուն Ուսուցիչ Պ. Էմիլ Եռենկ.

«Առանց դադարաբաժնի ըլլալու մոլեւաքանչ գրչախօսներու
ամեն տեսութեանցն, եւ միեւնոյն անհատի մը կենացը մէջ տե-
ղի ունեցած հոգւոյն բոլոր վիճակները որոշելն անկարելի ըլլալն
ալ ընդունելով, իւր ձեռքը շարուած մի քանի պարբերութեանցը
մի պարզ քննութեանը վրայ, — համոզուած եմ՝ որ մենք կը
մատնենք՝ գրութեան յատուկ այն միջկատակութիւնը կատարած
ատեննիս զղացած յուզմունքնիս՝ եւս կարծեմ թէ ամեն պա-

(1) Որ միանգամայն երեսելի եղած է իբր պատմաբան,
բուսաբան, երկրաբան, բնախօս, ճարտարապետ, նկարիչ, փո-
րագրիչ իսկ, եւ յարգի քարոզիչ ու մատենագիր:

րագայի մէջ, ատոր մէջ խուզարկութեան միջոց մը կայ մենէ ուրիշներու զգացմանցն ու բնաւորութեանցը վրայ»

Տեանենք այժմ թէ ի՞նչ է հիմն գիտութեանս՝ համառօտ կերպիւ ստիպոյ՝ քանզի հանդիսիս զիրքը թոյլ չտար աւելի ծանրանալ նիւթիս վրայ:

Նախ եւ առաջ մի քանի խօսք պէտք են անխնայաբար շարժմանց (mouvements inconscients) վրայ. — զանց պիտի առնունք աստ խօսիլ ինգնագետ շարժմանց վրայ՝ զորս ամեն ոք զիտէ եւ որք ուղղակի կարեւորութիւն մը չունին գրչախօսութեան գիտական արժէքին հետ:

Անխնայաբար շարժմունք կը կոչուին այն ամեն շարժումներ՝ (կծկում միանց կամ ջիզերու)՝ ոչ միայն յանկարծադէպ կամ ախմաններն՝ այլ ամեն անոնք որ կը գործեն բացարձակապէս առանց մեր գիտութեանը, առանց տուեալ մի պատճառի, եւ որոնց արդիւնքն ալ երբեմն չատ եւ չատ հետաքրքրաշարժ են:

Այս անխնայաբար շարժմունք մեծ դեր մի կը խաղան զբութեան մէջ. վասն զի՝ տիպար գիրերու ինքնադէտ ձեւացումէն զատ՝ գրութեանը մասնաւոր յատկութիւն մը կուտան որ կը կազմէ ո՛ր եւ է գրողի մը յատկութիւնը. Անօգուտ է ծանրանալ այս կէտին վրայ եւ ցուցնել որ մենք ամենքնիս մեզի յատուկ եւ բնական գրութիւն մ'ունինք:

Ձեռաց ազատ շարժմանցը մէջ, կ'ըսէ Michon, բան մը չըլլար որ պատճառ մը չունենայ: Նշանը կը հետեւի հոգւոյ շարժմանը. հողին է որ ուղղակի կը գրէ ու կը խօսի:

Այս շարժումներ՝ որ ուրեմն հիմն են գրչախօսութեան զանազան կերպով կը մեկնուին, մենք ատոնցմէ մի քանին միայն պիտի պարզեմք:

Ձկայ մէջը որ կամ նամակ մը ընդունած ատեն եւ կամ ձեռագիր մը կարգացած ժամանակ՝ ատոնց գրութեանը բարակ կամ հաստ՝ ծուռ կամ ուղիղ, բարձրացող կամ իջնող ըլլալը գիտած չըլլայ:

Առնունք այս մի քանի գիրերը՝ զարմանալի ընդ համայնս եւ լուծենք վերջապէս զայնս իրենց բացատրութիւնը գտնելու համար:

Կարելի է որ բարակ՝ նուրբ գրութիւն մ'ըլլայ զայրացկոտ եւ վայրագ մարդու մը գրութիւնը. — ո՛չ, ամենապարզ

անդրադարձում մը. միայն ընադդումն իսկ մեզ կը ցուցնէ որ այդ տառերը նրբաճաշակ, բարակ, ամեն հասարակ ու ցած՝ տնարդեւ եւ ամօթալի բանէ խորշող էակի մը տառերն են։ Յէնըլոնի գրութիւնը՝ — ծանօթ ինքնագրոց մէջ — այս մեր ըսածին մէկ տիպարն է։ Ընդ հակառակն. ծանր, թանձր, չեշտուած, հուժկու ձեռքով դժուած գրութիւն մը կարելի է սրնուրբ մարդու մը գիրն ըլլայ։ Հոս եւս պատասխանը ինքնիրէն կուգայ. գործերնիս բուռն եւ վայրագ գրողի մը հետ է։

Ուժով մը ձախէն յաջ ծուռ գրութիւնը՝ յաճախ պառկած՝ չնմանի՛ր եղէգներու որ կը ծռին ամենաթեթեւ հովիկին չնչոյն առջեւ, եւ չներկայեր կենդանի նշանակ մը այն մարդուն որ կը թողու ինքզինքը գրելու այդ եղանակաւ. անշուշտ, այդ պարագային մինք մեր առաջը ունինք դիւրագգած մ'որոյ կը տիրեն կիրքեր եւ որ եւ ոչ իսկ անոնց զիմադրել կը ջանայ, կը ծռի քայց չկոտորի։

Եւ ընդհակառակն, ուղիղ, գրեթէ խոտորնակ գիր մը, ձեր վրայ չը՞ գործեր տպաւորութիւն մարդում'որ՝ ետեւ ծած՝ կը ջանայ երաստակովը կեցնել կատաղի ձի մը։ Այս մարդը գիտէ իւր անձը զսպել եւ պիտի յաղթէ խոտութեամբ եւ պաղարիւնսութեամբ. կը կոտրէ եւ չի ծռի։

Ո՛վ չգիտէր որ նոյնպէս անոնք՝ որոց գիրը գիծէն դուրս՝ վեր՝ կ'ելլէ, եւ որոց համար Փրանսական զուարճալի բացատրութիւն մը կըսէ *Monter de la cave au grenier*. Ինչ նշանակութիւն կրնայ ունենալ այս գծէն դուրս ելլելու, օդոյ մէջ բարձրանալու ձգտումը։ — Այս հարցման լուծումը շատ պարզ է։ Ինձ կը թուի տեսնել յայդմ քաջասիրտ, եռանդուն, քաջառողջ եւ կենաց ճանապարհը զուարթօրէն ելլող մարդ մ'որ չունի ցած եւ անբարոյական գաղափարներ, որ կը դիմէ առ այն որ դերազանց է, որ անոնցմէ է որ կ'ընթանան «*Excelsior*» զրօշին ներքեւ, ինչպէս որ կըսէ Փրանսացի հեղինակ մը։

Դիտեցէք, ընդհակառակն, իջնող գիրը. սրբան տխուր եւ հիւանդոտ է։ Մարդս կ'զգայ որ անիկայ որ գծած է այդ գիրը վեր ելլելու զօրութիւն չունի, եւ ոչ իսկ աւելի վեր ելլելու ձգտում մը. մեկամաղձօրէն կը խոնարհի դէպ յերկիր. հիւանդ է, ապահով հղէք, ըլլայ բարոյապէս, ըլլայ ֆիզիքապէս վասն զի մին առանց միւսոյն չընթանար։

Եթէ հանդիսիս գիրքը եւ մեր ժամանակը ներէին՝ կրնայինք դեռ խօսիլ իրարու միացած գիրերու վրայ՝ որք ուրիշ բան

չեն բայց եթէ զանոնք ներշնչողին զազափարացը կապակցու-
թեանը լուսանկարը, պիտի տեսնէինք նմանապէս իրարմէ բաժ-
նուած դիրքեր՝ որոնց իրարմէ կատարելապէս անկախ տառերը
պարզ կերպիւ մը կը յայտնեն զայնս գրողաց ինքնաբոլիս եւ
անյօդ զազափարները, պիտի գտնայինք ազանցները որ՝ թուղթ
ծախսած չըլլալու համար՝ կը գրեն առանց լուսանցքի, սեղմե-
լով, կարելի եղածին չափ սեղմելով տառերը. շուայլները որ մէն
մի սողի վրայ երեք բառ կը գծեն, եւ տասը սող ալ էջի մը
մէջ, թուղթը իրենց համար արժէք չունի, չատ մը բաներու
պէս:

Սակայն այս առթիւ յիշենք որ Machon գրութիւնները ե-
րեք խմբի կը բաժնէ. առաջին՝ intuitif, որ կը զատէ տառերը.
(նշան հնարիչ մտքին բանաստեղծի եւ երբեմն ալ ցնորախոհի).
երկրորդ, deductif, որ իրարու կը կցէ տառերը. (նշանակ զործի
մարդու, տրամաբան գլխի, փիլիսոփայի եւ իւրացնող մտքի)
երրորդ, équilibré, որ կը բովանդակէ թէ իրարմէ զատուած եւ
թէ իրարու կից տառեր. (յատկանիշ ստեղծելու եւ կազմաւո-
րելու):

Եւ յետոյ, առանց ուրիշի գրութիւնը քննելու, ինչո՞ւ հա-
յինք մերինին — որպիսի անակնկալ գիւտ, որպիսի գոհունա-
կութիւն, իմանալ ճանշնալ ինքզինքնիս նոյն իսկ մեր գրութե-
նէն որ մեզի հետ կը փոխուի, ըստ այն վիճակին յորում մենք
կը գտնուինք. մեր տարիքը, մեր առողջութիւնը, մեր հոգիքը,
եւ բոլորն ալ կը ներգործեն մեր անձին վրայ, որով եւ մեր
գրութեանը վրայ:

Երկու խօսք եւս վերջացնելու համար մեր համեստ տե-
սութիւնը: Այսօրուան օրս զարմանալի երեւոյթ մ'ալ նա է որ
քնէարկութեան ենթարկուած մարդ մը կը գրէ ըստ թե-
ւադրութեան (suggestion) զոր իրեն վրայ կը գործեն. Այսպէս
եթէ մէկը՝ քնարկութեան պահուն իրր Lamartine թելադրուի՝
ըստ նորագոյն փորձերու եթէ այդ միջոցին գիր գրել տրուի՝
խաբուելու չափ թելադրուած մարդուն գիրը Lamartineի գը-
րոյն կը նմանի. բան մ'որ յարգը կ'աւելցնէ մեր այս պարզած
գիտութեան:

Յ. ՈՒՆՏԷԼԻ

ԱՆԾԱՆՕԹԻՆ ԽՆԴԻՐՆ

Շարունակութիւն (*)

Այսօր գրեթէ առհասարակ ընդունուած է փոխանակ յանկարծական յեղաշրջմամբ բացատրելու լերանց կազմութիւնն՝ դանդաղ այլ երկարեալ շարժմամբ բացատրել. այլ շարժմունք ըսելով՝ ոչ թէ բարձրացումն կը հասկըցուի՝ զոր այլ եւս դատապարտելի կը համարին Երկրաբանք, այլ՝ երկրիս պատեանին հորիզոնական եւ ուղղահայեաց շարժումն. որոնց առաջնոյն ձեռքով ծալածոյք կը պատրաստին՝ եւ երկրորդով՝ կքմունք, Նոր դրութեանս վարդապետներն կը հաստատեն՝ թէ առանցքի մը երկու կողմն համաձեւութեան կատարեալ օրինօք պէտք է շարունակ լեռներն, Ալպեանքն առնելով իբր օրինակ՝ հիւսիսէն հարաւ կարենք, երկու բաժինքն իրարու ոչ եթէ համաձեւ՝ այլ հակաձեւ են: Պ. Suess Ապենինեանց եւ Կարպաթեանց հակաձեւութիւնն հաստատեց. իսկ Յուրանեանք սահելի դիմօք ներքին կողմն դարձուցած են դէպ յԱլպեանս:

Neumayr հետաքրքրական գիւմօք հարցում կ'ուղղէ. այն գորութիւնն որ երբեմն ազդեց եւ որով լեռներն եւ շղթայքն կազմուեցան՝ կազդէ՞ արդեօք այսօր ալ: Ի՞նչ պատասխան տալու է. պատմական յիշատակութիւն մը չկայ, եւ առհասարակ ամեն երկրաբանք կը պնդեն՝ թէ երրորդ շրջանէն վերջ լերանց կազմութիւն տեսնուած չէ. սակայն թէ ամեն ազդեցութիւն դադրած ըլլայ՝ դայդ ալ չէ հնար ենթադրել. վասն զի ընդհանուր կարծիք է՝ թէ Նեփեան ծովուն կքումն կամ գողացումն՝ երրորդ դարէն յետոյ կատարուած ըլլայ: Իսկ խաւային ծալածոյքն եւ շարժումն հասկընալու համար՝ պէտք է ամեն կէս դարն կամ դարազրուին անգամ մը ճշգրտափ գործիներով քննել եղելութիւնն:

Հանքերու մէջ կատարուած զանազան փորձերն տարտամ բաներ ցոյց տուած են, որով շարժման գոյութիւնն յայտնա-

(*) Տե՛ս Պատկեր Ե. Գաբի լէ՛ւ 8:

պէս կ'երեւի. ինչպէս Neumayr Ամերիկայի հանքերէն հանած տախտակներուն ընդարձակիլն տեսաւ, որով հորիզոնական ձրկտունն ուղեց քարոզել, Նոյն փորձն Աւստրիոյ մէջ կատարուեցաւ. նոյնպէս 'ի Չիլիական սիլուրեան խաւ մը երեւան երաւ մեծ խորութեամբ, քիչ ատենուան մէջ ինքն իրեն 800 ոտք երկայնութեամբ ծալածոյ դիրք մ'առաւ, 6 մատնաչափ բարձրութեամբ եւ 18 ոտք լայնութեամբ. իսկ գագաթին երկայնութեամբ պատուեալ մը բացուեցաւ:

Տեսանք մենք անցեալ յլիսոյ մէջ որ տարածուն երկրաշարժք՝ մեծամեծ լերանցաղթայից հետ յարաբերութիւն ունին. ո՞վ կրնայ ըսել՝ թէ նոյն իսկ իրենց կազմութեան կամ չքացման հետ հաղորդակից չըլլան:

Այսօր ստանութիւնք գրեթէ անզգալի եւ շատ տկար են. ո՞ր գիտէ թէ երբեմն ի՞նչ էր խտութեանն եւ խտութեան աստիճանն. որով այդ ահագին անդատութիւնք կատարուած են: Բաղդատաբար խաղաղ Դարաշրջանի մը մէջ է բնութիւնն. սակայն անցեալն այսպէս եղած պիտի չըլլայ. ահաւոր եղած է անցեալն, եւ ապագայն՝ ո՞վ գիտէ: Այն ձկտունն՝ որով կազմութիւն առած են վիթխարի լերանցակոյտք՝ այսօր զաղրած է. կամ անզգալի է. սակայն օր կուգայ՝ յորում այդ անզգալեաց դուրսն ստեղծալի արհաւիրք զգալի կ'ըլլայ եւ յանկարծական կը գործէ անակնկալ փոփոխութիւն մը բոլոր մեր երկրագնդին վերայ: Lyell-ի դրսութիւնն փոխուած է. սակայն նոյն զօրութիւնն է որ գործեց զայսօր եւ պիտի գործէ. Բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ օրինօք. — Անծանօթին խնդիրն է:

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԶՔԱՅՈՒՄՆ

Լերանց կազմութիւնն՝ երկրիս կեդրոնականին կծկման առջ բերած ձկտման արդիւնքն ըլլալով՝ նախնական դարերէն սկսած է:

Սակայն ժամանակն իր համբերատար եւ անթուլ ձեռքովն՝ մթնոլորտն իբր մուրճ իր լուսնց մէջ՝ կը քանդէ, կը փշրէ ամեն բան: Ահաւոր լեռներն՝ ահագին էին երբեմն. կորուսած են իրենց քարձրութիւնն, կորուսած են իրենց թանձրութիւնն: Երրորդայն ժամանակի լեռնաշղթայք հիմակ աւելի ահռելի երեւոյթ ունին՝ քան առաջինքն. Ալպանց

եւ Կարպաթեանց վերջին շարժումն նոր ժամանակի երրորդային շրջանին յետագայ կամ երկրորդական դարամիջոցին պատահած է. ի Յունաստան եւ յԱպենինեան մինչեւ հետեւորդ կամ երրորդական դարամիջոցն երկարած է շարժումն, իսկ Կաւկաս, Հիմալայա, Անդեանք, եւայլն, երրորդայնոյն մինչեւ չորրորդական դարամիջոցն Այսուհանդերձ այս շղթայք իսկ մեծապէս կորուսած են իրենց առաջին վիճակէն, միջնուորան իր յարատեւ ազդեցութեամբն կերած եւ մաշած է ահալին մաս մը, ինչպէս տեսանք անցեալ գլխոյ մէջ. հետեւաբար ինչ պիտի ըլլայ հապա հնազոյն շղթայիցն Շատ տեղ գետնին խաւային դիրքն յայտնապէս ցոյց կուտայ երկրաբանական անցեալ հսկայական բարձրութեանց՝ պորտացմանց եւ գողացմանց երեւոյթն. ինչ ահաւոր կարծրութիւնք փճացած դացած են. Գանատա՝ եւ նոյն իսկ Եւրոպիա՝ ձենաստան եւ շատ տեղեր յայտնի ապացոյցներ կուտան անցեալ լերանց ահաւոր շղթաներու գոյութեան, այսօր՝ եւ ոչ մինչեւ երեւիր:

ԳԼԽԱԽՈՐ ԼԵՌՆԱՇՂԹԱՅԻՑ ՏԱՐԻՔՆ.

Լեռներու տարիքն հասկընալու համար՝ բանական խնդիր մ'է ժամանակին եւ միջնուորան ազդեցութեանց ուշ գնել. ինչպէս որ վերոգրեալ գլխով բացատրեցինք, Ուստի որչափ աւելի բարձր է լեռ մը՝ ափսոսաբար աւելի նոր, Այսպէս եւ Պիրենեանք իրարու ժամանակակից են: Շղթայ մը իր առաջին շարքէն աւելի նոր է, իսկ իր կողին հորիզոնաբար ձգուած շարքէն աւելի հին:

Պիրենեանք զանազան ժամանակամիջոցի մէջ կաղմուած են. առաջին շարքն համեմատական են բիւրեղական թերթաքարերու, եւ հորիզոնական չեն, ուստի կ'երևի թէ նախկին շարժում մը տեղի ունեցած է նախ բնածխաբեր շրջանէն առաջ: Յաջորդ կարգն որ անհամեմատական է առաջնոյն՝ անխալին խաւերէն մինչեւ կրայինն միասին կը պարունակէ: Նոր շարժում մը դարձեալ տեղի ունեցած է: Առաջին գլխաւոր շարժումն Պիրենեանց երրորդային շրջանին սկզբնականին վերջին ժամանակն պատահած է. վտանգի սոյն դարուն դրամախեցեաց (restes nummulitiques) մնացորդքն 3,000 մեղրէ աւելի բարձր դիրք գրաւած են:

Ալպեանք Պիրենեաններէ վերջն իրենց վերջնական կազմական ձեւն ոտայած են:

Նախնական ծալածոյից շարժումն (mouvement de plissement) պիտական դարուն մէջ է. ապա կրային ժամանակի վերջերն նոր շարժումն կ'ըսկսի. կզգիք կ'երեւին եւ սկզբնական ժամանակի խաւերն կը պատեն շուրջանակի, ծալածոյք կը բազմապատկին: Սակայն վերջնական շարժումն որով այժմեան ձեւն ագին Ալպեանք՝ երրորդայնոյն յետապայ կամ երկրորդական դարուն վերջին օրերուն պատահեցաւ:

Հիմալայեանց պատմութիւնն Ալպեանց նման է. չղթային դրսի կողմն համաձեւ խաւերն գրաւած են երրորդայնոյն ըսկզբնական դրամախեցեաց կազմութեամբ՝ մինչեւ երրորդականն կամ հետեւորդ: Ծովային գրամախեցիք 20,000 ոտք բարձրութեան վրայ կը գտնուին չղթային ճիշտ մէջ տեղն. որով կը հասկըցուի՝ թէ երրորդ դարուն սկսելուն ժամանակ գեռ այդ չղթային գոյութիւն չունէր: Գլխաւոր շարժումն նոր ժամանակի յետագայ կամ երկրորդական դարուն վերջն կատարուած է իսկ նորանոր երկրորդական շարժումնք տեւած են մինչեւ երրորդականին կամ հետեւորդ շրջանին սկսելն. վասն զի չղթային ոռքն ջրային լեռներ կան՝ որ երկրորդականին կամ գուցէ չորրորդականին իսկ արդիւնքն համարուին:

Հիւսիսային Ամերիկայ շատ հնագոյն լեռներ ունի. ըստ Danaի Կանաչ լեռներն սիլուրեան եւ բնածխական դարուն կը վերաբերին:

Անգեալք որ Հարաւային Ամերիկայն կը գծեն երկայնութեամբն՝ նոր կը կարծուին, նոր ժամանակի հետեւորդ կամ երրորդական դարէն վերջը կազմուած: Ըստ E. Beaumontի երկրագնտիւ ամենէն նորածին լեռնաշղթայն է. եւ վասն զի յանկարծական բարձրացումն կ'ընդունի՝ ուստի ծովերու վրայ մեծապէս ազդելով՝ համայնաջինջ ջրհեղեղ մը կարելի է թէ յառաջ բերած ըլլայ՝ կ'ըսէ, բոլոր երկրագնտիւ վրայ:

Սակայն հիմակ ընդունելի չէ այդ յանկարծական բարձրացումն, ուստի Անգեալք իրենց խորհրդական կերպարանաւն պէտք ունին զեռ քննուելու. վերջին ժամանակներս յուրային եւ կրային հրային ժալոեր գտնուեցան այս չղթային մէջ, որովքան զեւրոպեանս անդամ հնագոյն կարծելի են: Ըստ Պ. Suessի ահա Եւրոպական ցամաքի կազմութեան նկարագիրն:

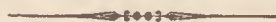
Վերոպական ցամաքն հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ ծալածոյ

ձգուած է. երեք բաժանումն ունի, երեքն ալ հիւսիսային եղե-
րաց վրայ դաւարած: Սիւլուրեան ժամանակ ցամաքն միայն ՚ի
հիւսիս կը գտնուի. Եւրոպիոյ եւ Ամերիկայի մեծագոյն մասն
ծովն ծածկած է: Ի հիւսիս՝ Կրօնէիլանտիա, Գանատա, Եւայլն,
անբրածոյ չրջանին հողն է. Նորվեկիայէն մինչեւ Ս. Լաւրեն-
տիոս առաջին կազմական բաժանումն է. Սկանտինաւեան լեռ-
ներն, Գրամպեանք:

Երկրորդ բաժանումն է՝ հերկիւնեան կամ անխային Շլէզիա-
յէն մինչեւ Իրլանտիա եւ դաղղիական Բրիտանիա. ժամանա-
կաւ կը փշուրին այդ լեռներն եւ կը ձեւացունեն այժմեան դու-
րանն: Երրորդ բաժանումն են Ալպեանք, որ Պիրենեաններէ մին-
չեւ Հիմալայեան չղճայն կ'երկարին: Չորրորդ բաժանում մը
միջին Եւրոպիոյ մէջ ապա կ'ըսկսի կազմուիլ:

(Շարունակելի)

Ս. Վ. Ն.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

ՏՂՈՒ ՄԸ ՅՈՒՂԱՐԿՆ

«Օրհնեցէք մանկունք զտէր», այս, ելլեմ դրասեղանիս առ-
ջեւէն. — «Եւ օրհնեցէք զանուն Տեառն». Բնչ ձայն է. բանամ
պատուհանս Տղեկի մը յուզարկն:

Բոլոր բոլոր չորս հոգի. զպիր մը՝ Եկեղեցւոյն խաչը բռնած,
ուրիշ զպիր մը, քահանայն, մեծկակ տղայ մը՝ ձախ թեւին տակ
մանր դագաղ մը, յորում պարուրուած է երիկուան արարածին
գիրգ մարմինն. աջ ձեռքը փայտեայ խաչ մը, դերեզմանին վը-
րայ պիտի ցցուի:

Յուզարկաւոր՝ եւ ոչ մի, ոչ ծնողք եւ ոչ մերձաւոր. ըն-
տանեաց եւ բարեկամութեան եւ ոչ նշոյլն. Եկեղեցին լոկ ներկայ է:

Այլ առ Բնչ սյուշափ յարգանք, տղու մը, մանրիկ երախայի
մը, զոր ոչ ոք անշուշտ ճանչցաւ. ոչ ոք, եւ ոչ իսկ այն յար-
կըն՝ որ իր ծնունդն եւ մահն միանգամայն նշմարեց. ոչ ոք.
վասն զի եւ ոչ իսկ կարեկիր սիրտ մը կը հետեւի անոր. աղ-
քատի մը զաւակն է. ծնաւ եւ մեռաւ, լացող մ'ալ չկայ:

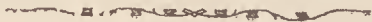
Արդեօք մարդկային սերնդոց տեսրակներուն մէջ դժուարացաւ իր անունն, արդեօք եղաւ մէկն որ մարդահամարի թուոյն մէջ նշանակէր այդ փախստեայն, զիտցաւ արդեօք աշխարհք՝ թէ իր ծոցէն թռաւ մին ալ:

Այո՛ թէ ոչ՝ նոյն բանն է, աշխարհ մոռցաւ զանիկայ, էյիշէ պիտի այլ եւս, Եկեղեցին՝ զթոտ եւ սիրազեղ մայրն, Քրիստոսի կնքով դրոշմած է սակայն զայն, հոգւոյ մը գինն լաւ կը ճանչնայ ինքը, մաքուր հոգիք՝ մկրտութեան մաքրութեամբ՝ երկնքի ահաւոր զօրութիւններն են. Մեծին Աստուծոյ ամբողջ իբր առաջապահք:

Այս մանկիկն՝ որու առջեւէն կ'երթայ խաչն, քովէն՝ Աղօթք, ետեւէն՝ Խոնարհութիւն ու Աղքատութիւն, Եկեղեցւոյ նուիրական որդին է յանուն Ահաւորին դրոշմաւ, կը պատուէ եւ կը յարգէ իր զաւակն, կ'աղօթէ ու կ'օրհնէ «որպէս Մայր որդւով բերկրեալ»:

Կցենք մեր աղօթքն իրենին, մեր աղերսներն իր գովութեանց, վասն զի խաչի հետեւող այս փափուկ մանկիկն՝ թէպէտ անձանօթ յաշխարհէս, անտուն եւ անտէր, սակայն ամենաժանօթ է երկնային աշխարհին, սրբոյ քաղաքին, հրեշտակ մ'է որ պիտի հսկէ մեր վրայ:

Ս. Վ. Ն.

ՊՈՒԿՈՅԻ ԵՐԻՅՈՒ

ՊԱՆՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն) (*)

Արտաքին հանգամանքներու նկատմամբ, որ յակամայ կամու
կը փնտռուին նոյն խակ սրբուհւոյ մը համար, աւելի դժուարին
է ընթերցողաց օրինաւոր հետաքրքրութիւնը լիովին գոհացը-
նելը: Այսու ամենայնիւ բնդհանրապէս կը կարծուի որ բարձ-
րահասակ էր եւ վայելչադէմ գէթ շուրջ տասնը ութը եւ քսան
տարեկան հասակին մէջ. հաւատքը, աստուածալաշտութիւնը,
համեստութիւնը, Աստուծոյ եւ մարգկանց սէրը այնպիսի փայլ
մը կուտային անոր գէմքին՝ որ սրբուհի Մոնիգայի վերաբերեալ
ամենէն հին յիշատակարաններէն մէկուն հեղինակը զանկայ
վայելչապէս նկարագրելու համար իւր անկարողութիւնը կը խոս-
տովանի, եւ ասոր պատճառը յայտնի է. որով սրբոց գեղեցկու-
թեանը վրայօք պէտք է ըսել ինչ որ սուրբ զիրքը կը պատմէ
իրենց սրտին խաղաղութեան նկատմամբ, ի վեր եւ իսկ զառնայն
Դիւս, կ'ըսէ. գերբնական գեղեցկութիւն մը անըմբռնելի է մեզի.
Արդարոց գեղեցկութիւնը, կ'ըսէ Սաղմոսերգուն, տաճարաց վա-
յելչութեան կը նմանի, առ Աստուած կը վերաբերէ զհոգեւս (1)

(*) Տե՛ս Պատկեր Ե. Տարի, Բէ՛ւ 8

(1) Սաղմ. ՃԽԳ. 12

Մոնիգայի գեղեցկութեան աւելի փայլ մը տուողը անոր գեր թ Վերոյ պարկեշտութիւնն էր: Իւր ծնողքը՝ սովորաբար ամէն՝ եւ նոյն իսկ աստուածասէր ծնողաց պէս, ամէն օր նորանոր վարդեր հնարելով իրենց աղջկան գեղեցկութիւնը աւելցնելու կը ջանային: Բայց ինքը անուշ վեհութեամբ մը կը մերժէր այն փառաւոր եւ հոտաւէտ հիւսուածները որոնցմով կ'ուղէին զինքը զարդարել, արդէն սորված էր Ա. փրիկէի հօշակաւոր Եկեղեցոյ վարդապետներէն, Տերտուղիանոսէն եւ Կիպրիանոսէն, պարկեշտութեան եւ զգաստութեան արժէքը եւ քաջ հասկըցած էր թէ փառաւոր զգեստներու տակ մահացուցեալ եւ մաքուր սիրտ պահելը զժուարին է: Ուստի այս ամէն պաճաւճանքներու կը նախադասէր ճերմակ պատմութեանը, պարզ, լայն, առանց ծուկերու, ինչպէս սովորաբար երիտասարդ օրիորդք կը հագուէին եւ որոնց բազմաթիւ օրինակները կը գտնանք զետնադամբանական նկարագրաց մէջ:

Այս կերպով անցաւ Մոնիգայի տղայութիւնը. գեղեցիկ արշաղոյս մը, որն որ գեղեցիկագոյն օր մը կ'աւետէ: Արդէն երկտասարդութեան քաղցրազուարճ եղանակին մէջ մտած էր երբոր զինքը ամուսնութեան ուզող գտնուեցաւ: Մոտջաց հաւանութեամբը եւ Աստուծոյ անհասանելի տրամադրութեամբը, գեռաբոյս Կոյսը, որ կը կարծուէր թէ Ագնէսի եւ Ազաթայի հետից պիտի հետեւէր, այն սուրբ եւ սիրուն զաւակը՝ որ յաշխարհ մտնելով բարեյաջող եւ երջանկաւէտ ամուսնութեան գէթ բախտը ունենար, բայց ախոյ՛ս, այնպիսի մարդու մը տրուեցաւ որն որ անարժանագոյնն էր այնպիսի կապակցութեան պատուոյն:

Այս մարդուն վրայօք կտրճառօտ ծանօթութիւն մը տալու համար ընթերցողաց, ըսենք թէ Պատրիկոս, այս է իւր անունը թագաստա ծնած էր, թէպէտ եւ խորին ստուերք՝ զորս մինչեւ ցարգ պատմիչք չկրցան փարստել, իւր ծննդաբանութիւնը եւ տղայութիւնը մթութեան մէջ կը ձգեն, սակայն հաւանական կ'երևի թէ հին եւ ազնուական տոհմէ էր. Մոնիգայիէն եւս ազնուագոյն. այս է գէթ նախնեաց կարծիքը, ինչու որ ուրիշ կերպով չէին կրնար մեկնել այս անշարմար կապակցութիւնը. որովհետեւ Պատրիկոս հարստութիւն չունէր, եւ թագաստայի մէջ իւր պատուոյ աստիճանը պատմչաց կարծածին չափ չէր. քաղքին մատակարարութեան վրայ դրուած անսուշներէն մին էր. բայց զիսնալու ենք որ այն ժամանակները այն պաշտօնին պարտաւորուած էին ամէն քսանը վեց արտավար կալուած ունեւ:

ցողները, եւ երկրորդական կարգի քաղաքաց մէջ այն տեսչութեան պարտաւորութիւնն ալ միշտ ստորին կարգի կ'ըլլար, եւ միանգամայն այն աստիճան ծանր պայմաններով բեռնաւորած էին՝ որ իւրաքանչիւր ոք այն անտանելի պատուէն կերպով մը ազատուելու կ'աշխատէր. վասն զի օրէնքը կը ստիպէր զանոնք լրացընելու իրենց անձնական զրամովը այն որ չէին կրնար ժողովել քաղաքացիներէն. մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը յորում հասարակութիւնը կողոպտուած ըլլալով՝ չէր կրնար գլխովին վճարել իւր տուրքը: Ուստի կործանուած կամ թէ կործանուելու մօտ էր Պատրիկոս, ինչպէս նոյն ատենուան գրեթէ ամէն վերատեսուէնքը, թէպէտ եւ հին եւ ազնուական տոհմէ:

Բնական ճրիցը նկատմամբ, սուրբ Օգոստինոս կ'ըսէ որ Պատրիկոսի սիրտը իւր հարստութիւնէն մեծ էր. եւ այս բանիս ստուգութիւնը յետոյ յայտնի եղաւ: Բայց նոյն ատենը այն ձիրքերը, որոնք կամաց կամաց պիտի զարգանային այն գողորիկ հրեշտակին ձեռաց ներքեւ, զորն որ Աստուած իրեն ընկեր տուած էր, ոչ միայն իւր հոգւոյն խորունկը ծածկուած էին, այլ նաեւ զարշելի եւ ամօթալից սոյնորութեանց տակ թաղուած եւ խղզուած էին, եւ ըստ այսմ անկարելի էր անոնց գոյութիւնը գուշակելը: Պատրիկոս նախ հեթանոս էր, եւ այս բանս չորրորդ դարու մէջ, Նիկիոյ ժողովքէն անմիջապէս ետքը, Աթանասաներու, Պօղոս եւ Անտոն անապատականներու ծաղկած ժամանակը ուրիշ բանէ առաջ չէր կրնար զալ եթէ ոչ ամենակարեւոր խնդրոց վրայօք ցաւալի անհոգութենէ, կամ թշուառ կուրութենէ մը որուն պատճառը գաղանի կիրքերն թերեւս ըլլային: Ստուգիւ այն կրկին ենթադրութիւնս Պատրիկոսի սրտին մէջ տեղի ունէին. կրօնական իրաց նկատմամբ այնպիսի անհոգութիւն եւ անտարբերութիւն մը ցոյց կուտար՝ զոր սրբուհւոյ մը հետ տասնը ութը տարի ունեցած ամենօրեայ յարաբերութիւնը հազիւ կրցաւ փարատել. ախտից կամ առաքինութեանց նկատմամբ այնպիսի անտարբերութիւն մ'ունէր, որ իւր ամբարտաւանութիւնը յազեցրնելու նպատակու. քանի քանի անգամ իւր զաւակը ապականութեան անդունդին մէջ զըլորակեց: Այսու ամենայնիւ, այս բաժնեւէտ իւր բուռն բնաւորութեան վրայօք դեռ եւ ոչ իսկ դադափարը կրնանք ունենալ:

(Շարայաբեյի)

ԱՌ ԶԵՌՆ

Բ Ա Ռ Ա Գ Ի Ր Ք

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ—ՀԱՅԵՐԷՆ

Ի ՊԷՏՍ ԴՊՐՈՑԱՅ

ՍՇԽՍՏԱՍԻՐԵԱՅ

Տ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ . ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՅՈՒՐԲԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
ԵՒ Ի ՀՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱՆՈՅԻ

Ի ՀՌՈՎՄ

Ի ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Ս. ԺՈՂՈՎՈՅ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ

1893 — ՌԵՒԲ

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի :

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Գաւառաց է. օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանջիչք թիւ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եեշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան է. քերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1